

SPRAWOZDANIA Z KONFERENCJI I RECENZJE

Sprawozdanie z seminarium bioetycznego „Ochrona autonomii pacjenta a pełnomocnictwo medyczne i oświadczenia *pro futuro*”

W dniu 7 czerwca 2017 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu odbyło się seminarium bioetyczne „Ochrona autonomii pacjenta a pełnomocnictwo medyczne i oświadczenia *pro futuro*”. Wydarzenie było zorganizowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich we współpracy z Kołem Naukowym Prawa Medycznego „Lege Aris”, działającym na WPiA UAM.

Do podjęcia powyższej tematyki przez organizatorów skłonił fakt, iż jednym z elementów poszanowania autonomii pacjenta i jego prawa do samodecydowania w obszarze kontaktów ze służbą zdrowia jest instytucja zgody na udzielenie świadczenia zdrowotnego. Niewątpliwie istnieją sytuacje, w których realizacja powyższych praw nastęrcza poważnych trudności praktycznych, m.in. gdy pacjent przed utratą świadomości wyraził wolę co do sposobu dalszego leczenia. Coraz częściej postulowane jest wprowadzenie regulacji prawnych, mających na celu rozstrzygnięcie powyższych kwestii. Wychodząc naprzeciw tym problemom, w polskiej doktrynie pojawiła się propozycja wprowadzenia do porządku prawnego instytucji pełnomocnika medycznego. Konferencję otworzyła prof. UAM Joanna Haberko, prodziekan ds. kształcenia i współpracy z otoczeniem UAM wraz z zastępczynią Rzecznika Praw Obywatelskich dr Sylwią Spurek. Następnie zostały wygłoszone dwie prelekcje, stanowiące przyczynek do dalszej dyskusji – wystąpienie dr hab. Moniki Urbaniak dot. problematyki oświadczeń *pro futuro* w perspektywie prawoporównawczej oraz prof. UAM Joanny Haberko dot. pełnomocnictwa medycznego.

W panelu dyskusyjnym, moderowanym przez r. pr. Mirosława Wróblewskiego oraz Annę Białek uczestniczyli znakomici goście, tacy jak prof. Joanna Haberko, dr hab. Monika Urbaniak (tbc), Mariusz Kończak, Administrator Bezpieczeństwa Informacji, Wojewódzka Stacja Pogotowia Medycznego w Poznaniu, Aleksander Pawlak, zastępca dyrektora ds. Ratownictwa Medycznego, Wojewódzka Stacja Pogotowia Medycznego w Poznaniu, r. pr. Szymon Rajski, pełnomocnik dyrektora Szpitala Wojewódzkiego w Poznaniu ds. Praw Pacjenta, Szpital Wojewódzki w Poznaniu; prof. Jędrzej Skrzypczak, Wielkopolska Izba Lekarska, prof. Jerzy Sowiński, przewodniczący OSŁ, Wielkopolska Izba Lekarska.

Prelegenci podjęli problematykę ochrony autonomii pacjenta w kontekście propozycji wprowadzenia do polskiego porządku prawnego instytucji pełnomocnika medycznego, a także wskazali na praktyczne problemy związane z uwzględnianiem uprzednio wyrażonej woli pacjenta (oświadczenia *pro futuro*). Następnie podsumowano i zamknięto seminarium.

Reasumując, dzięki połączeniu doświadczenia i wiedzy uczestników związanych z prawem medycznym, a także praktyką w różnych sektorach ochrony zdrowia dyskusja okazała niezwykle owocna, a także mobilizująca dla publiczności, która miała do prelegentów liczne pytania. Należy pozytywnie ocenić przebieg seminarium, podkreślając, że opinio-twórcze obrady rozwiąły wiele wątpliwości dot. instytucji pełnomocnictwa medycznego i oświadczeń *pro futuro*, jednocześnie poddając je krytycznej analizie.

Więcej informacji dotyczących seminarium, prawa medycznego, a także działalności Studenckiego Koła Naukowego Prawa Cywilnego „Lege Artis” można znaleźć na stronie internetowej <https://legeartisuum.wordpress.com>.

Karolina SZUCKA

Prawo medyczne w pigułce, pod redakcją dr hab. Moniki Urbaniak, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017, ss. 232.

Prawo Medyczne w pigułce, to kolejna publikacja z serii *Prawo w pigułce* obejmująca swoją treścią konkretną dziedzinę prawa, zbierająca szereg informacji w postaci wykresów, tabel, schematów i krótkich opisów instytucji nowej dziedziny, jaką jest prawo medyczne. Autorem tego opracowania jest wybitna specjalistka z zakresu prawa medycznego, dr hab. n. prawn. Monika Urbaniak, kierownik Katedry Prawa Medycznego, Organizacji i Zarządzania na Uniwersytecie Medycznym im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu; autorka licznych monografii i publikacji naukowych.

Pozycja ta dzieli się na dwa działy. Pierwszy z nich, został rozłożony na dziesięć części odpowiednio dotyczących: Pojęcia prawa medycznego i jego miejsca w systemie prawa, Prawa do ochrony zdrowia, Rodzajów podmiotów leczniczych, Wykonywania zawodów medycznych, Obowiązku udzielenia pomocy, Rodzajów odpowiedzialności osób wykonujących zawody medyczne, Badań klinicznych i naukowych, Praw pacjenta, Rodzajów dokumentacji medycznej i zasad jej prowadzenia oraz Finansowania systemu ochrony zdrowia. W dziale drugim zawarto pięćdziesiąt pytań kontrolnych mających sprawdzić przyswojoną wiedzę.

Pierwsza część omawianej publikacji zawiera zagadnienia ogólne dotyczące omawianej dziedziny prawa. Autorka w tym miejscu stara się przedstawić nie tylko definicję prawa medycznego, zarówno publicznego, jak i prywatnego, ale również nawiązuje do pojęcia „zdrowia” i „zdrowia publicznego”. W tej części znajduje się również wyliczenie najważniejszych źródeł prawa medycznego w postaci takich aktów normatywnych jak: Konstytucja RP, ustawa z 15.4.2011 r. *o działalności leczniczej*, ustawa z 5.12.1996 r. *o zawodach lekarza i lekarza dentystry*, ustawa z 19.8.1994 r. *o ochronie zdrowia psychicznego*, a także wiele innych ustaw wraz z aktami wykonawczymi w postaci rozporządzeń. Ostatni rozdział tej części został poświęcony ogólnym, historycznym zagadnieniom modeli finansowania systemu ochrony zdrowia.

W drugiej części pierwszego działu przedstawione zostały zasady ogólne dotyczące prawa do ochrony zdrowia, a także krótki opis organu właściwego w sprawie polityki zdrowotnej państwa, czyli Ministra Zdrowia. Rozdział pierwszy zatytułowany „Zasady ogólne” zawiera przedstawienie godności jako źródła prawa do ochrony zdrowia. Autorka w tej części zwraca uwagę na to, że prawo dostępu do opieki zdrowotnej przysługuje każdemu, bowiem jest jednym z podstawowych praw człowieka. Na potwierdzenie tego stanowiska przywołuje nie tylko tekst Konstytucji, ale również fragmenty prawa międzynarodowego dotyczące tej materii, jak chociażby art. 35 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Implikacją tej tezy jest określenie zakresu podmiotowego i przedmiotowego regulacji zawartej w art. 68 ust. 1 Konstytucji RP. W tym samym rozdziale znajdują się również najważniejsze obowiązki zarówno władz publicznych, jak i podmiotów leczniczych. Drugi rozdział został poświęcony przedstawieniu zadań Ministra Zdrowia w sprawowaniu polityki zdrowotnej państwa.

Trzecia część działu pierwszego otrzymała tytuł „Rodzaje podmiotów leczniczych”. Ten segment w sposób syntetyczny, ale precyzyjny wyjaśnia na jakich zasadach organizowane są stacjonarne i całodobowe jednostki udzielające świadczeń zdrowotnych, zarówno szpitalne, jak i inne niż szpitale. Niezwykle praktyczne zestawienie w postaci tabel zawiera rozdział drugi, w którym zebrane zostały wszystkie przesłanki, jakie muszą spełnić lekarze i pielęgniarki, potrzebne do prowadzenia działalności leczniczej. W kolejnych segmentach

tej części znaleźć można m.in. definicję i charakter samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej czy też kto może zostać kierownikiem podmiotu leczniczego oraz na jakich zasadach obsadza się w nich stanowiska. Na końcu tej części przedstawiono różnicę pomiędzy ordynatorem a lekarzem kierującym oddziałem.

Kolejny aspekt, jaki został wyszczególniony przez Autorkę, to „Wykonywanie zawodów medycznych”. W rozdziale pierwszym znaleźć można ogólną definicję zawodu medycznego oraz wyliczone rodzaje tychże. Następne rozdziały poświęcone są właśnie opisaniu konkretnych zawodów medycznych i tak w rozdziale drugim zebrane zostały wszelkie informacje dotyczące zawodu lekarza, w tym podstawa prawna, przyznawanie i utrata prawa wykonywania zawodu. Kolejne rozdziały są identyczne w swojej strukturze z tym, dotyczącym lekarza, ale dotyczą odpowiednio zawodów: pielęgniarki i położnej, diagnosty laboratoryjnego, felczera, farmaceuty, fizjoterapeuty, ratownika medycznego. W rozdziałach dziewiątym i dziesiątym znaleźć można dwa, niejako, naczelne obowiązki nałożone na przedstawicieli wszystkich zawodów medycznych, tj. obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej, jej treść, zakres i zwolnienie, a także dołożenie należytej staranności, czyli wzorca postępowania w oparciu o art. 355 Kodeksu cywilnego. Ostatni rozdział poświęcony został przedstawieniu roli konsultantów w ochronie zdrowia i tak przedstawiono podstawę prawną tej instytucji, zakres podmiotowy i przedmiotowy oraz tryb powoływania.

W części piątej Autorka skupiła się głównie na przedstawieniu problematyki obowiązku udzielenia pomocy przez lekarza. W rozdziale pierwszym teźże, znaleźć można podstawę prawną tego obowiązku, jaką jest m.in. art. 30 ustawy *o zawodach lekarza i lekarza dentystry*. Ten sam rozdział zawiera również informacje na temat prawa odstąpienia od leczenia, klauzuli sumienia czy odmowy udzielenia pomocy, ale jednocześnie z przedstawieniem koniecznych przesłanek, które muszą zostać spełnione w przypadku powoływania się przez lekarza na konkretną instytucję. Autorka zwróciła także uwagę na to, iż na każdym (nie tylko na lekarzach) ciąży obowiązek udzielenia pomocy, bowiem zaniechanie tego w określonej sytuacji może skutkować odpowiedzialnością karną. W rozdziale drugim, przedstawione zostało pojęcie lekarza jako „gwaranta”, czyli takiego podmiotu, który ma szczególnie obowiązek ochrony danego dobra prawnego. Charakterystycznie dla tej publikacji podana problematyka została przedstawiona w formie krótkiego opisu oraz tabeli.

Kolejną kwestią poruszoną przez Autorkę w *Prawie medycznym w pigułce* są rodzaje odpowiedzialności wykonujących zawody medyczne. W rozdziale pierwszym części szóstej działu pierwszego przedstawione zostały wszystkie rodzaje odpowiedzialności ponoszonej przez przedstawicieli zawodów medycznych, czyli: pracownicza, cywilna, karna. Najwięcej miejsca poświęcono odpowiedzialności cywilnoprawnej poprzez wyjaśnienie takich pojęć jak: związek przyczynowy, szkoda (w tym krzywda), ciężar dowodu, odpowiedzialność kontraktowa i deliktowa, a także w sposób obszerny jak na ramy tej publikacji, przedstawiono kwestię winy w procesach lekarskich. W rozdziale drugim tej samej części znaleźć można zdywersyfikowane pojęcie błędu w sztuce. Odpowiedzialności zawodowej wynikającej z odrębnego charakteru i podstawy poświęcony został osobny rozdział. W ostatnim segmencie tej części usystematyzowane zostały alternatywne metody dochodzenia sporów, m.in. znaleźć tam można zarys postępowania przed komisją do spraw orzekania o zdarzeniach medycznych czy też definicję „zdarzenia medycznego”.

Jednym z najobszerniejszych fragmentów omawianej publikacji jest część siódma zatytułowana „Badania kliniczne i naukowe”. W kolejnych rozdziałach systematycznie Autorka wyjaśniła na czym polegają badania kliniczne zarówno komercyjne, jak i nieko-

mercyjnie, określiła różnice pomiędzy eksperymentami leczniczymi a badawczymi oraz przedstawiła niewątpliwie ważną rolę Komisji Bioetycznych w przypadku opiniowania badań klinicznych. Osobny rozdział został poświęcony zgodzie uczestnika na udział w badaniu klinicznym. Wielokrotnie zostało podkreślone, iż podstawową i jedną z najważniejszych przesłanek badania klinicznego jest zgoda pacjenta. Autorka w sposób bardzo przystępny wyjaśniła również, procedurę uzyskania zgody w przypadku osoby niezdolnej do jej wyrażenia. Kolejne fragmenty tej części opisują obowiązki sponsora i ośrodka badawczego w przypadku przeprowadzania badań klinicznych, jednym z takich obowiązków jest m.in. zawarcie umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej badacza i sponsora.

Jedną z ostatnich już części działu pierwszego, ale bynajmniej nie najmniej ważną, jest część ósma dotycząca praw pacjenta. Na wstępie Autorka przedstawia podstawowe definicje z tego zakresu takie jak: pacjent, opiekun faktyczny czy osoba bliska. W kolejnym rozdziale znaleźć można katalog praw pacjenta zawierający różne podstawy od Kodeksu etyki lekarskiej przez ustawę *o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*, aż po Konstytucję RP. Zgoda pacjenta jako jedna z podstawowych przesłanek legalności świadczeń medycznych została szeroko opisana w rozdziale trzecim. Natomiast ostatni rozdział zatytułowany został „Przymus leczenia”, w tym fragmencie znaleźć można dokładnie opisaną procedurę daleko idącej ingerencji w wolność i swobodę jednostki w postaci rzeczzonego przymusu leczenia.

Przedostatnia, czyli dziewiąta część publikacji zawiera wiele cennych informacji dotyczących rodzajów dokumentacji, obowiązku i zasad jej prowadzenia. Istotną kwestią poruszoną przez Autorkę jest również uregulowanie dotyczące udostępniania dokumentacji medycznej przez podmioty lecznicze.

W ostatniej, dziesiątej części działu pierwszego znajduje się szerokie ujęcie tematu poruszonego już na samym początku, czyli finansowania systemu ochrony zdrowia. Opisowany fragment pozycji zawiera modele i sposoby finansowania systemu ochrony zdrowia, a więc łącznie z tym różnice pomiędzy nimi. W części tej nie mogło zabraknąć opracowania statusu prawnego Narodowego Funduszu Zdrowia oraz zasad kontraktowania świadczeń i kontroli NFZ nad nimi. Część ta kończy dział pierwszy zatytułowany „Prawo Medyczne” i rozpoczyna cykl pięćdziesięciu pytań kontrolnych podsumowujących zdobyte informacje o szeroko rozumianej tejże dziedzinie prawa.

Prawo medyczne w pigułce to niewątpliwie pozycja bardzo praktyczna, bowiem zbiera najważniejsze informacje dotyczące nowej gałęzi prawa, jaką jest prawo medyczne. Nadto, została stworzona w sposób bardzo przejrzysty, dlatego że posłużono się systemem głównie krótkich opisów, tabel oraz schematów, które niezwykle ułatwiają naukę. Ze względu na swoje syntetyczne uregulowanie jest ona skierowana głównie do studentów kierunków prawniczych i lekarskich, ale również dla praktyków.

Bartosz WOŹNIAK

Monika Urbaniak, Rafał Staszewski (red.), *Aktualne problemy przemian systemu ochrony zdrowia w Polsce*, Poznań 2017, ss. 295.

Monografia *Aktualne problemy przemian systemu ochrony zdrowia w Polsce* pod redakcją Moniki Urbaniak oraz Rafała Staszewskiego jest zbiorem ponad 20 artykułów autorów z różnych ośrodków akademickich w Polsce. Właściwa część publikacji została poprzedzona wstępem, w którym pokrótce przedstawiono treść każdej z części.

W pierwszym z rozdziałów *Zdrowie publiczne a prawa pacjentów w transgranicznej opiece zdrowotnej* Jacek Sobczak podejmuje temat praw pacjentów w kontekście obowiązku zagwarantowania migrującym pracownikom ciągłości opieki przez lekarzy i jednostki opieki zdrowotnej. Kolejny tekst, autorstwa Ryszarda Kozłowskiego, zatytułowany *Aksjologiczne fundamenty praw pacjenta*, skupia się na pacjencie jako podmiocie, któremu należy się szczególna ochrona. Autor podkreśla, iż sprecyzowanie sposobu pojmowania jego praw umożliwi również dookreślenie odpowiedzialności lekarza. W tej części monografii, analizie zostały poddane m.in. typy pacjenta, prawo do intymności i godności oraz prawo do opieki duszpasterskiej.

Zagadnienie dopuszczalności wykorzystania narzędzi teleinformatycznych w telemedycynie przedstawia Justyna Zajdel-Calkowska. Odnosząc się do kwestii udzielania świadczeń zdrowotnych na odległość, Autorka analizuje dopuszczalność wykorzystywania teleinformatycznych środków przekazu na płaszczyźnie horyzontalnej i wertykalnej. Wskazuje również na korzyści płynące z ich dopuszczenia w procesie leczenia, podkreślając jednak istnienie niepokojących luk w obowiązującej regulacji, dot. m.in. podziału odpowiedzialności za wystąpienie negatywnych następstw. Rozdział czwarty pt. *Polskie regulacje dotyczące sieci szpitali z perspektywy prawa Unii Europejskiej*, autorstwa Dobrochny Bach-Goleckiej poddaje analizie kompetencje UE i państw członkowskich w zakresie ochrony zdrowia, specyfikę leczenia szpitalnego w prawie unijnym oraz polską ustawę o sieci szpitali.

Kolejny z autorów, Jędrzej Skrzypczak koncentruje się na analizie zagadnień związanych z przetwarzaniem danych osobowych o stanie zdrowia w działalności portali internetowych. Należy podkreślić, iż jest to problematyka niezwykle aktualna, ze względu na popularność stron typu encyklopedie wiedzy o zdrowiu i chorobach, czy tych umożliwiających diagnozę on-line. Przedmiotem kolejnego tekstu, autorstwa Henryka Mruka, są strategie budowania skutecznych zespołów w placówkach medycznych. Autor opiera się o wyniki badań przedstawione w literaturze przedmiotu, a także rozmowy prowadzone z liderami i członkami zespołów w placówkach medycznych.

W artykule *Praktyczne aspekty dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych przez pacjentów* Aleksandra Klich analizuje przykłady źródeł roszczeń pacjentów, podejmując także zagadnienia takie jak praktyczne bariery prawa do sądu pacjentów w sprawach cywilnych czy dostępność i sposoby wykorzystywania przez pacjentów środków dowodowych w procesach odszkodowawczych. W rozdziale ósmym Daria Bieńkowska podejmuje tematykę medycyny defensywnej w polskim systemie ochrony zdrowia. Autorka analizuje zagadnienie na przykładzie praktyki medycyny defensywnej w specjalizacji ginekologiczno-położniczej.

W kolejnym rozdziale Maciej Rudzki i Błażej Kmiecik poruszają aspekty prawne udzielania świadczeń zdrowotnych pacjentom małoletnim przez ratowników medycznych. Autorzy starają się znaleźć odpowiedzi na pytania takie, jak m.in. czy polskie przepisy dot. udzielania świadczeń zdrowotnych odnoszą się w sposób bezpośredni i kompleksowy do

stanu, w którym działania podejmują ratownicy medyczni oraz czy istnieją obszary nieuregulowane lub wymagające zmian w tej kwestii.

Cenne wnioski odnośnie problematyki mediacji jako sposobu rozwiązywania sporów cywilnych przedstawia Kinga Flaga-Gieruszyńska. Jako że zwiększająca się świadomość prawna pacjentów i ich rodzin wymusza poszukiwanie alternatywnych metod rozwiązywania sporów, autorka analizuje zagadnienie spraw cywilnych z udziałem pacjentów lub ich bliskich oraz roli ugody zawartej przed mediatorem przy zaspokajaniu ich roszczeń.

W rozdziale jedenastym Piotr Stępiak poddaje analizie społeczno-ekonomiczne uwarunkowania rezygnacji z opieki zdrowotnej. Autor wskazuje m.in. na rolę niepokojących ograniczeń takich jak bariera finansowa czy wiek w dostępie do świadczeń zdrowotnych.

Kolejnym zagadnieniem poruszonym w monografii jest zjawisko stosowania leków poza wskazaniami, które występuje w dziedzinach takich jak onkologia, pediatria czy psychiatria. Autorka, Monika Urbaniak wskazuje podstawy stosowania leków off label na tle istniejących rozwiązań prawnych. Podejmuje także m.in. tematykę lekarskiego obowiązku wykonywania zawodu zgodnie z aktualną wiedzą medyczną w kontekście stosowania leku poza wskazaniami. W rozdziale trzynastym zatytułowanym *Promowanie i ochrona zdrowia a stratyfikacja oraz selekcje społeczne* Dorota Rondalska podejmuje problematykę efektywności promowania zdrowia na tle rozwarstwienia społecznego w Polsce pierwszych dekad XXI w. Autorka podkreśla rolę czynników ekonomicznych oraz kulturowych, wskazując, że zasięg oraz skuteczność promocji zdrowia jest ograniczona przez strukturę społeczną, a opieka zdrowotna staje się dobrem, do którego lepszy dostęp mają osoby o wyższym statusie społecznym i materialnym.

W kolejnym rozdziale – *Standardy ochrony zdrowia pacjenta psychicznego w Polsce – między ratio a legis*, Elżbieta Rejmak-Patyra podjęła próbę zweryfikowania, czy zachowywane są w Polsce standardy ochrony zdrowia pacjenta zakładu psychiatrycznego, a rozwiązania normatywne uwzględniają specyfikę statusu owych pacjentów. Piętnasty rozdział monografii jest z kolei poświęcony problematyce instytucjonalizacji usług opiekuńczych i bytowych. Autorka, Paulina Pawlak przeciwstawia opiece instytucjonalnej ciekawą alternatywę w postaci usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności.

Następna część pozycji podejmuje tematykę prawnych warunków dopuszczalności zabiegów medycyny estetycznej. W rozdziale zatytułowanym *Przesłanka wykonania zabiegu z medycyny estetycznej przez osobę formalnie uprawnioną a odpowiedzialność cywilna lekarza* autorka, Paulina Szymańska vel Szymanek wskazuje, iż potrzebne jest m.in. wyraźne określenie specjalizacji medycznych uprawnionych do ingerencji mających na celu poprawę wyglądu pacjentów czy wprowadzenie obowiązkowych ubezpieczeń OC, także w odniesieniu do świadczeń nie mających charakteru leczniczego. W rozdziale siedemnastym autorstwa Marcina Śliwki zatytułowanym *Oparzenia szpitalne w orzecznictwie sądów powszechnych* dokonano analizy spraw związanych z poparzeniami w podmiotach leczniczych. Przedstawiono roszczenia związane m.in. ze szkodami wynikłymi z zastosowania wadliwej aparatury medycznej, brakiem staranności w obsłudze aparatury medycznej, nieudzieleniu pacjentowi informacji o powikłaniach wynikających z zastosowanej metody leczniczej czy powstałymi w wyniku elektrokoagulacji.

Rozdział osiemnasty monografii został poświęcony tematyce specyfiki opinii biegłego w sprawach dotyczących odpowiedzialności zawodowej lekarzy. Iwona Wrześniewska-Wal analizuje sprawy z zakresu odpowiedzialności zawodowej lekarzy prowadzone przed OSK w Warszawie i Łodzi oraz Naczelny Sąd Lekarski. W kolejnym rozdziale zatytułowanym *Zdrowie i choroba w zakładzie karnym* Agnieszka Nymś-Górna przedstawia, na pod-

stawie danych statystycznych dot. ochrony zdrowia osadzonych na przestrzeni lat, główne problemy zdrowotne, z jakimi borykają się osoby pozbawione wolności, a także potrzeby związane z ochroną ich zdrowia. Autorka wskazuje również możliwe kierunki reform więziennej służby zdrowia.

W ostatnim rozdziale – *Motywowanie pracowników prywatnego podmiotu leczniczego*, autorstwa Piotra Pagórskiego oraz Mileny Jaskowskiej-Tupaj zaprezentowano znaczenie motywacji ekonomicznej i pozaekonomicznej oraz sposobu ich realizacji na przykładzie prywatnego podmiotu leczniczego.

Autorzy we wstępie wskazują, iż pozycja jest kierowana przede wszystkim do prawników, lekarzy i przedstawicieli innych zawodów medycznych, jak również studentów kierunków medycznych i prawnych oraz osób zawodowo związanych z udzielaniem świadczeń zdrowotnych. Należy jednak podkreślić, iż o ile prezentowane teksty mają charakter specjalistyczny, to precyzyjny język oraz specyfika podejmowanej problematyki sprawiają, że jest to przystępna pozycja dla każdego zainteresowanego prawem medycznym i ochroną zdrowia.

Nie byłoby nadużyciem stwierdzenie, że jest to pozycja interdyscyplinarna, ze względu na szeroki zakres podejmowanej przez autorów tematyki, co uwypukla jedynie złożoność problemów, z jakimi należy się zmierzyć się w kontekście sprawnego funkcjonowania systemu ochrony zdrowia. Ponadto w wielu artykułach postawiono cenne wnioski i postulaty *de lege ferenda*, mogące stanowić przyczynek do dalszej dyskusji nad kształtem i funkcjonowaniem systemu ochrony zdrowia w Polsce.

Karolina SZUCKA

